

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ, ΜΑΪΟΣ 1973
Ομιλία Κωνσταντίνου Στράτου,
Μεταδιδακτορικού Ερευνητή Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας,
ΕΚΠΑ

Αθήνα 13/7/2023

Εξοχότατη κυρία Πρόεδρε της Δημοκρατίας
Κυρίες και Κύριοι,

Ο σημερινός εορτασμός του Κινήματος του Ναυτικού συμπύπτει με τη συμπλήρωση πενήντα ετών από τον Μάιο του 1973, όταν εν ενεργεία ανώτεροι και κατώτεροι αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού, επιχείρησαν να ανατρέψουν την Δικτατορία των Συνταγματαρχών και να επαναφέρουν την κοινοβουλευτική δημοκρατία στην Ελλάδα.

Συχνά, τα χρονικά ορόσημα όπως το φετινό της συμπλήρωσης των πενήντα ετών, αποτελούν αφορμή για να ξανασκεφτούμε τη σημασία που έχουν για το σήμερα, γεγονότα του παρελθόντος που σημάδεψαν καταλυτικά τη ιστορική πορεία της χώρας μας. Ποια σημασία μπορεί να έχει λοιπόν σήμερα, μετά από 50 χρόνια, το Κίνημα του Ναυτικού;

Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα θα πρέπει να αναλογιστούμε την σημασία που είχε, και εξακολουθεί να έχει, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στη σύγχρονη ιστορία της. Η Ανατολική Μεσόγειος, με την οποία η χώρα μας συνορεύει και επηρεάζεται άμεσα, αποτελεί ιστορικά μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από έντονη αστάθεια και ανασφάλεια. Αυτό οφείλεται στον ιδιαίτερο στρατηγικό της χαρακτήρα, ως μια περιοχή που ο δυτικός κόσμος έρχεται σε επαφή με την Μέση Ανατολή. Η σημασία που έχει για το διεθνές διαμετακομιστικό εμπόριο εδώ και δεκαετίες, την μετέτρεψε σε ένα από τα πιο σημαντικά πεδία ανταγωνισμού και σύγκρουσης των συμφερόντων πολλών ισχυρών κρατών του πλανήτη.

Τα τελευταία χρόνια, η σημασία που απέκτησε για την ενεργειακή θωράκιση της Ευρώπης, λόγω των συνεπειών του πολέμου στην Ουκρανία, αποτέλεσε βασικό παράγοντα όξυνσης του διεθνούς ανταγωνισμού και της αστάθειας στη περιοχή. Σε αυτό το διεθνές περιβάλλον, η Ελλάδα αποτελεί ένα κράτος σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε αυτό το ασταθές διεθνές πλαίσιο λοιπόν, οι ισχυροί δημοκρατικοί θεσμοί και η προάσπισή τους, είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας. Διαφορετικά, η χώρα καθίσταται ευάλωτη σε εξωγενείς κρίσεις και την αστάθεια, με αρνητικές επιπτώσεις για την εθνική της ασφάλεια.

Αυτό, κυρίες και κύριοι, ήταν βασικό κίνητρο των αξιωματικών που οργάνωσαν και συμμετείχαν στο Κίνημα του Ναυτικού το 1973. Όπως σήμερα έτσι και τότε, στον Ψυχρό Πόλεμο, η Ανατολική Μεσόγειος ήταν πεδίο ανταγωνισμού των ισχυρών κρατών. Συγκεκριμένα των δύο μεγάλων στρατοπέδων, του Δυτικού κόσμου και της Σοβιετικής Ένωσης. Ως χώρα σύνορο της Δύσης στην Ανατολική Μεσόγειο, η εθνική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας περνούσαν μέσα από τους ισχυρούς δημοκρατικούς θεσμούς.

Το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967 ανέτρεψε αυτή τη συνθήκη. Καταπάτησε τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και την

έθεσε εκτός του κανόνα των δυτικών κοινοβουλευτικών δημοκρατιών. Την απομάκρυνε από πολλούς συμμάχους της στην Ευρώπη και τη Δύση ευρύτερα. Ανέτρεψε την ιεραρχία εντός των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων.

Τα παραπάνω, υπέσκαπταν την αμυντική ικανότητα της χώρας. Η δικτατορία λειτουργούσε αποσταθεροποιητικά για την Ελλάδα.

Τον κίνδυνο αυτόν αντιλήφθηκαν από την πρώτη στιγμή στελέχη των ενόπλων δυνάμεων και ειδικά του Πολεμικού Ναυτικού. Καθ' όλη την περίοδο της δικτατορίας, ο ελληνικός Στόλος θα αποτελούσε τη μήτρα πολλών αντιδικτατορικών κινήσεων.

Το πρώτο δείγμα έδωσε ήδη την επαύριον της 21^{ης} Απριλίου, ο τότε Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, Αντιναύαρχος Κωνσταντίνος Εγκολφόπουλος. Αρνούμενος να υπηρετήσει υπό τη δικτατορία παραιτήθηκε, στέλνοντας το μήνυμα στα στελέχη του Στόλου ότι δεν αναγνώριζε το νέο, παράνομο καθεστώς.

Το κίνημα του Βασιλιά της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967, αποτέλεσε την πρώτη ευκαιρία του Πολεμικού Ναυτικού να κινηθεί σύσσωμο κατά της δικτατορίας. Παρά το γεγονός ότι είχε άγνοια των προθέσεων του Κωνσταντίνου μέχρι και την τελευταία στιγμή, το Ναυτικό δεν έχασε χρόνο και σύντομα το σύνολο του Στόλου τάχθηκε με το μέρος του, προκειμένου να φύγει η Χούντα. Ωστόσο, η αποτυχία του κινήματος, λόγω του κακού σχεδιασμού του με τον αποκλεισμό της ηγεσίας του Ναυτικού από τη προετοιμασία του, οδήγησε στο κενό την κινητοποίηση του Στόλου.

Η αποτυχία του βασιλικού κινήματος ενίσχυσε τη δικτατορία, ενίσχυσε όμως και την αποφασιστικότητα και τη θέληση στελεχών του Ναυτικού να δράσουν, προκειμένου αυτή να απομακρυνθεί. Η κίνηση των Τορπιλακάτων την περίοδο 1969-1970, με σκοπό την απαγωγή του δικτάτορα Γεωργίου Παπαδόπουλου, καθώς και το 'Σχέδιο Κρήτη', που προέβλεπε την κατάληψη της νήσου, ήταν προσπάθειες που, αν και δεν πέτυχαν, αποτελούν δείγμα αυτής της αποφασιστικότητας.

Με τα χρόνια να περνούν, και τη Δικτατορία να δείχνει ότι ήρθε για να μείνει, παρά την κακή διακυβέρνηση της χώρας, η αποφασιστικότητα των αξιωματικών του Ναυτικού να δράσουν εναντίον της γινόταν όλο και εντονότερη. Αυτή η αποφασιστικότητα οδήγησε στην πλέον οργανωμένη αντιδικτατορική προσπάθεια από το Ναυτικό,

το «Κίνημα του Ναυτικού».

Αρκετοί από τους αξιωματικούς που έλαβαν μέρος σε αυτό, είχαν συμμετάσχει στο παρελθόν στην κινητοποίηση της 13^{ης} Δεκεμβρίου, άλλοι στην κίνηση των τορπιλακάτων. Όλοι τους, ήταν εναντίον της Χούντας.

Σκοπός του Κινήματος ήταν η απομάκρυνση της Δικτατορίας, η παράδοση της εξουσίας στους πολιτικούς, ούτως ώστε να δρομολογηθούν εκλογές το γρηγορότερο δυνατόν, προκειμένου ο λαός να εκλέξει την κυβέρνηση της επιλογής του. Με λίγα λόγια, στόχος ήταν η επαναφορά της Δημοκρατίας, προκειμένου να διαφυλαχθεί η εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.

Σύμφωνα με το διάγγελμα με το οποίο θα απευθύνονταν στον ελληνικό λαό κατά την εκδήλωση του σχεδίου τους:

«...το πρωτόγονο και αναχρονιστικόν αυτό καθεστώς κατερράκωσε το γόητρον του ελληνικού κράτους και προκάλεσε μόνιμον κρίσιν εις τας σχέσεις της Ελλάδος μετά των φυσικών της φίλων και συμμάχων. Η θέσις μας εντός του ελευθέρου κόσμου εκλονίσθη. Το ευρωπαϊκόν μας μέλλον υπεθηκεύθη. Ουδέποτε η εξωτερική μας πολιτική είχε περιέλθει εις τοιαύτην και τόσον επικίνδυνον απομόνωσιν».

Καθοριστικό σημείο στην εξέλιξη του Κινήματος, αποτέλεσε η ανάληψη καθηκόντων Κυβερνήτου στα 5 από τα 6 μεγάλα αντιτορπιλικά του Στόλου, το καλοκαίρι του 1972, από τους Αντιπλοιάρχους της τάξης του 1948, που αποτελούσαν την ηγεσία της συνωμοσίας. Σταδιακά, και μέχρι τους πρώτους μήνες του 1973, οι μνημένοι αξιωματικοί αυξήθηκαν θεαματικά, φτάνοντας περίπου τους 100.

Η συμφωνία ενός τόσο μεγάλου αριθμού αξιωματικών διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, οι οποίοι μάλιστα δρούσαν συνωμοτικά, μέσα σε λίγους μήνες, αποδεικνύει ότι η πίστη στη φιλελεύθερη συνταγματική νομιμότητα και ο ενστερνισμός των δημοκρατικών ελευθεριών που απορρέουν από αυτήν, αποτελεί δομικό στοιχείο του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού. Η ελευθερία της άποψης και των διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων αποτελούν μέρος της ομαλής λειτουργίας του Πολεμικού Ναυτικού. Μεταξύ των μνημένων ήταν και αξιωματικοί του Στρατού Ξηράς και της Πολεμικής Αεροπορίας, ενώ τα πλοία υπό τον έλεγχό τους έφτασαν συνολικά τα 25.

Η ημερομηνία εκδήλωσης είχε οριστεί για το βράδυ της 22^{ας} προς την 23^η Μαΐου 1973. Δυστυχώς, μια σειρά προβλημάτων που ανέκυψαν το τελευταίο 24ωρο, οδήγησαν στη ματαίωση της εκδήλωσης, ενώ λίγες ώρες αργότερα ξεκίνησαν οι πρώτες συλλήψεις.

Την ίδια ώρα που η Δικτατορία κουκούλωνε το Κίνημα, χαρακτηρίζοντάς το «οπερετικό» και έργο αποστράτων αξιωματικών μετρημένων στα δάκτυλα, οι συλληφθέντες αξιωματικοί του κινήματος οδηγούνταν στα κρατητήρια του ΕΑΤ-ΕΣΑ, όπου τους επιφυλάχθηκε μια κτηνώδης και υποτιμητική συμπεριφορά, με αποκορύφωμα τα φρικτά βασανιστήρια.

Ήταν η φυγή του αντιτορπιλικού ΒΕΛΟΣ στην Ιταλία, στον απόηχο των συλλήψεων, που φανέρωσε το πραγματικό μέγεθος της αντίδρασης στους κόλπους του Ναυτικού, ακυρώνοντας τις προσπάθειες συγκάλυψης της Δικτατορίας. Η ανάδειξη του Κινήματος από το ΒΕΛΟΣ, αποτέλεσε το βαρύτατο μέχρι τότε πλήγμα στο στρατιωτικό καθεστώς. Η διεθνής κοινή γνώμη, έστρεψε το βλέμμα της στην Ελλάδα.

Το σημαντικότερο αποτέλεσμα ωστόσο, ήταν ότι έδωσε ελπίδα στην ελληνική κοινωνία, ότι η Δικτατορία δεν ήταν ένα ακλόνητο και συμπαγές καθεστώς το οποίο δύσκολα θα έφευγε.

Το Κίνημα του Ναυτικού αποτέλεσε τη κορυφαία αντιδικτατορική δράση του Πολεμικού Ναυτικού. Δυστυχώς, το καθεστώς θα παρέμενε άλλον ένα χρόνο και θα οδηγούσε στην τραγωδία της Κύπρου το καλοκαίρι του 1974, υπό το βάρος της οποίας κατέρρευσε.

Κυρίες και κύριοι,

Σήμερα, 50 χρόνια μετά, το Κίνημα του Ναυτικού μας θυμίζει ότι στο υφιστάμενο γεωπολιτικό μας περιβάλλον, με αστάθεια και αναταραχές στα σύνορά μας, η προάσπιση της δημοκρατίας είναι προϋπόθεση για την διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της κοινωνικής ευημερίας στη χώρα μας.